

Exam. Code : 103205

Subject Code : 1202

B.A./B.Sc. Semester—V

ECONOMICS

(Economics of Development)

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Attempt **FIVE** questions in all. Question No. 1 containing **10** short answer type questions (carrying **2** marks each) is compulsory. Attempt **FOUR** more questions (carrying **20** marks each) by selecting **ONE** question from each of the Four Units of Question Paper.

1. Attempt all sub-parts of this question :—

- (a) State different Constituents of HDI.
- (b) Explain the meaning of Social Dualism.
- (c) Relevance of Junking Process in Domar's Model.
- (d) Define Marxian concept of Surplus Value.
- (e) State the Age of High Mass Consumption.
- (f) Explain the meaning of Intermediate Technique.

(g) Define the Theory of Big Push.

(h) Explain the concept of Import Substitution.

(i) What do you mean by Indicative Planning ?

(j) State two main measures to raise Capital Formation in UDCs.

UNIT—I

2. Discuss the main features of Underdeveloped Economies and also suggest measures to develop these economics.
3. Explain the different types of unemployment found in the UDCs and suggest most important measure to remove unemployment in such countries.

UNIT—II

4. Critically examine the Harrod-Domar Model of Growth with special reference to Indian Conditions.
5. Elaborate the main points of Classical Model of Growth and its relevance to present-day developing economies.

UNIT—III

6. Describe main advantages and disadvantages of Unbalanced Growth Model to be adopted in UDCs.
7. Critically examine the Critical Minimum Efforts Thesis to develop the UDCs.

UNIT—IV

8. Elaborate main arguments you put in favour of and against the adoption of Capital Intensive Technique in the present day UDCs.
9. Build a case for the need of Economic Planning in UDCs and also discuss the main problems of Planning in such countries.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਜਿਸ ਵਿੱਚ 10 ਛੋਟੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ (ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੀ ਚਾਰ ਯੂਨਿਟਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। (ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 20 ਅੰਕ ਹਨ)

1. ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਉਪ-ਭਾਗ ਕਰੋ :—
  - (ੳ) ਐਚ. ਡੀ. ਆਈ. (HDI) ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਘਟਕ ਲਿਖੋ।
  - (ਅ) ਸਮਾਜਿਕ ਦਵੈਤਵਾਦ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
  - (ੲ) ਡੋਮਰ ਦੇ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਜੀਕਿੰਗ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ।
  - (ਸ) ਆਧਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁੱਲ ਦੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋ।
  - (ਹ) ਉੱਚ ਸਾਮੂਹਿਕ (Mass) ਉਪਭੋਗ ਦੀ ਉਮਰ ਲਿਖੋ।
  - (ਕ) ਇੰਟਰਮੀਡੀਏਟ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਅਰਥ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
  - (ਖ) ਵੱਡੇ ਧੱਕੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੋ।

- (ਗ) ਆਯਾਤ ਪ੍ਰਤਿਸਥਾਪਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (ਘ) ਸੰਕੇਤਿਕ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (ਙ) ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੁੱਖ ਉਪਾਅ ਲਿਖੋ।

ਯੂਨਿਟ-I

2. ਅਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵੀ ਸੁਝਾਉ।
3. ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਾਅ ਸੁਝਾਉ।

ਯੂਨਿਟ-II

4. ਭਾਰਤੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵਾਧੇ ਦੇ ਹੈਰੋਡ-ਡੋਮਰ (Harrod-Domar) ਮਾਡਲ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕਰੋ।
5. ਵਾਧੇ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਮਾਡਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਉਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉ।

ਯੂਨਿਟ-III

6. ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਵਿੱਚ ਅਪਨਾਏ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਵਾਧੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਫ਼ਾਇਦੇ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

7. यू. डी. सी. (UDC) ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਮੀਖਿਆਤਮਕ ਨਿਰੂਨਤਮ ਯਤਨ ਬੀਸਿਸ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪਰੀਖਣ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

8. ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੰਜੀ ਗਰਨ ਤਕਨੀਕ ਅਪਣਾਉਣ ਦੇ ਪੱਖ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਮੁੱਖ ਤਰਕ ਦਿਉਗੇ ਉਹਨਾਂ ਉਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉ।
9. ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਲੋੜ ਲਈ ਇੱਕ ਕੇਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਜਨਾ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਸਮੀ ਮੇਂ ਸੇ ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਖਿਆ 1 ਜਿਸਮੇਂ 10 ਲਘੂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ (ਪ੍ਰਤਿਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 2 ਅੰਕ) ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈ। ਪ੍ਰਸ਼ਨਪਤ੍ਰ ਕੀ ਚਾਰ ਯੂਨਿਟੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਤਿਏਕ ਮੇਂ ਸੇ ਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ (ਪ੍ਰਤਿਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ 20 ਅੰਕ ਹੈ)।

1. ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ ਸਮੀ ਉਪ-ਭਾਗ ਕਰੋ :-
- (ਕ) ਏਚ.ਡੀ.ਆਈ. (HDI) ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਘਟਕ ਲਿਖੋ।
- (ਖ) ਸਾਮਾਜਿਕ ਫ਼ੈਤਵਾਦ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰੋ।
- (ਗ) ਡੋਮਰ ਕੇ ਮੌਡਲ ਮੇਂ ਜਕਿੰਗ (Junking) ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਯਾ ਕੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ।
- (ਧ) ਅਧਿਸ਼ੇਖ ਮੂਲਯ ਕੀ ਮਾਕ੍ਸਵਾਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

- (ਙ) ਉਚਚ ਸਾਮੂਹਿਕ (Mass) ਉਪਭੋਗ ਕੀ ਉਸ਼ ਲਿਖਿਏ।
- (ਚ) ਇੰਟਰਮੀਡਿਏਟ ਤਕਨੀਕ ਕੇ ਅਰਥ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰੋ।
- (ਛ) ਬਡੇ ਘਕਕੇ ਕੇ ਸਿਫ਼ਾੰਤ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (ਞ) ਆਯਾਤ ਪ੍ਰਤਿਸਥਾਪਨ ਕੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰੋ।
- (ਜ) ਸਾਂਕੇਤਿਕ ਯੋਜਨਾ ਸੇ ਆਪਕਾ ਕਯਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਹੈ ?
- (ਣ) ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਮੇਂ ਪ੍ਰੰਜੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕੋ ਬਢਾਨੇ ਕੇ ਦੋ ਮੁਖਯ ਉਪਾਯ ਲਿਖਿਏ।

ਯੂਨਿਟ—I

2. ਅਵਿਕਸਿਤ ਅਰਥਵਯਵਸਥਾਓਂ ਕੇ ਮੁਖਯ ਲਕਸ਼ਣੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਤਥਾ ਇਨ ਅਰਥਵਯਵਸਥਾਓਂ ਕੋ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਉਪਾਯ ਭੀ ਸੁਝਾਇਏ।
3. ਯੂ. ਡੀ. ਸੀ. (UDC) ਮੇਂ ਪਾਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਕੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰੋਂ ਕੀ ਵਯਾਖਯਾ ਕਰੋ ਤਥਾ ਏਸੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਸਬਸੇ ਮਹਤਵਪੂਰਯ ਉਪਾਯ ਸੁਝਾਇਏ।

ਯੂਨਿਟ—II

4. ਭਾਰਤੀਯ ਹਾਲਾਤੋਂ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇਖ ਸੰਦਰਭ ਮੇਂ ਬਢੋਤਰੀ ਕੇ ਹੈਰੋਡ-ਡੋਮਰ ਮੌਡਲ ਕਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪਰੀਖਣ ਕਰੋ।
5. ਬਢੋਤਰੀ ਕੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਯ ਮੌਡਲ ਕੇ ਮੁਖਯ ਬਿੰਦੁਓਂ ਤਥਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਯ ਕੀ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਅਰਥਵਯਵਸਥਾਓਂ ਕੇ ਲਿਏ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕਤਾ ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਡਾਲੋ।

यूनिट—III

6. यू. डी. सी. (UDCs) में अपनाए असंतुलित बढ़ोतरी मॉडल के मुख्य फायदों तथा नुकसानों का वर्णन करो।
7. यू. डी. सी. (UDC) के विकास के लिए समीक्षात्मक न्यूनतम प्रयास थीसिस का आलोचनात्मक परीक्षण करो।

यूनिट—IV

8. वर्तमान समय के यू. डी. सी. (UDCs) में पूंजी गहन तकनीक को अपनाने के पक्ष तथा विरोध में आप जो मुख्य तर्क देंगे उन पर प्रकाश डालिए।
9. यू. डी. सी. (UDC) में आर्थिक योजना की आवश्यकता के लिए एक केस का निर्माण कीजिए तथा ऐसे देशों में योजना की मुख्य समस्याओं की चर्चा भी कीजिए।